

FECR

FCR YAYIN LTD.
Genel Yayın No | General Publication Number: 2089
FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550
ISNI: 0000 0004 4657 1968
ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr
Yayın No | Publication Number: 1212

Kitap Adı : Abdullah İbnü'l-Mübârek et-Türkî Hayatı ve Dîvânı
Book Title : Abdullah İbn al-Mubārak al-Turkī His Life and Dīwān
ISBN : 978-625-8910-71-1
DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258910711

Yazar | Author: Hüseyin Avcı | orcid.org/0000 0002 9638 3645
Kurum | Institution: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
ROR ID: ror.org/01dzjez04

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph
Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish
Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm
Baskı Sayısı | Edition: 1
Sayfa Sayısı | Pages: 187 (xii+175)

Yayım Tarihi | Publication Date: Kasım | November 2026
Yayım Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye
Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR
Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories
BIC: DSC - Edebiyat incelemeleri: Şiir ve şairler | Literary studies: poetry & poets
BISAC: LIT014000 - Edebiyat Eleştirisi / Şiir | Literary Criticism / Poetry
THEMA: DSC - Edebiyat incelemeleri: Şiir ve şairler | Literary studies: poetry and poets
LC Classification: PJ7701.2 - İlk Abbâsî dönemi Arap edebiyatı: Abdullah adlı yazarlar ve eserleri | Arabic Literature: First Abbasid Period – Individual Authors Named Abd Allah
DEWEY: 892.7109 - Arap şiiri tarihi ve eleştirisi | Arabic Poetry – History and Criticism
WoS Category: Şiir | Poetry
WoS Citation Topics Meso: 10.99 - Edebiyat Kuramı | Literary Theory
WoS Citation Topics Micro: 10.99.1623 - Dünya Edebiyatı | World Literature
Scopus Subject Areas: 1208 - Edebiyat ve Edebiyat Kuramı | Literature and Literary Theory

Atıf Bilgisi | Cite as: Avcı, Hüseyin. *Abdullah İbnü'l-Mübârek et-Türkî Hayatı ve Dîvânı.* Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050
Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Abdullah İbnü'l-Mübârek et-Türkî Hayatı ve Dîvânı

Hüseyin AVCI

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Dr. Hüseyin AVCI
1967 Yılında Kırıkkale'nin Çelebi İlçesi Karaağaç Köyünde dünyaya geldi. Babası Abdullah Avcı Arapça ve Fıkıh âlimi, annesi Ayşe Avcı ev hanımıdır. İslami ilimlerde ilk derslerini babasından aldı. İlk, orta ve lise eğitimini Kırıkkale'de tamamladıktan sonra önce Medine İslam Üniversitesinde ardından Şam Mücemma' Ebi'n-Nur Kolejinde Arapça eğitimini tamamladı. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra aynı Fakültede Hadis Anabilim dalında "Arapça Lügatlerde Hadislerle İstişhad" adlı teziyle yüksek lisansını, daha sonra Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Arap Dili ve Belagati alanında "Zemahşerî Divanı" üzerine yaptığı çalışmayla doktorasını tamamladı. Halen Osmangazi Üniversitesinde Arap Dili ve Edebiyatı alanında araştırmalarına devam etmektedir.

He was born in 1967 in Karaağaç Village of Çelebi District of Kırıkkale. His father Abdullah Avcı is an Arabic and Fiqh scholar and his mother Ayşe Avcı is a housewife. He took his first lessons in Islamic sciences from his father. After completing his primary, secondary and high school education in Kırıkkale, he completed his Arabic education first in Medina Islamic University and then in Damascus Mujamma' Abi'n-Nur College. After graduating from Ankara University Faculty of Theology, he completed his master's degree with his thesis titled 'Istishhad with Hadiths in Arabic Dictionaries' in the Department of Hadith at the same Faculty, and then completed his doctorate in the field of Arabic Language and Rhetoric at Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology with his study on 'Zamakhshari Divan'. He is currently continuing his research in the field of Arabic Language and Literature at Osmangazi University.

İTHAF

Sebeb-i Vücûdum, Atalarım,
Babam (Merhûm) Abdullah AVCI,
Annem Ayşe AVCI
ve
Ağabeyim (Merhûm) Osman AVCI'nın
Aziz hatıralarına ithaf olunur.

TEŞEKKÜR

Varlıkları ile bana daima güç veren ve
benden destek ve yardımlarını esirgemeyen
kardeşlerim Kezban AVCI ve Neslihan AVCI'ya
minnet ve şükranlarımı sunarım.

Kitap Hakkında

Abdullah İbnü'l-Mübârek et-Türkî Hayatı ve Dîvânı

Bu çalışma, erken Abbâsî döneminin önde gelen muhaddis, fakih, zâhid ve şairlerinden Abdullah İbnü'l-Mübârek et-Türkî'nin (118/736-181/797) hayatını, ilmî kişiliğini ve şiir mirasını incelemektedir. Araştırmada tarih, tabakât, terâcim, hadis ve edebiyat kaynaklarında yer alan bilgilerden hareketle müellifin yetiştiği çevre, ilim yolculukları, hocaları, talebeleri, eserleri ve toplum üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir. Hadis rivayetindeki titizliği, fıkıh birikimi, ilme ve ilim talebelerine desteği, cömertliği, ticaretle ilişkisi, zühd ve takva anlayışı onun çok yönlü şahsiyetinin başlıca unsurları olarak ele alınmaktadır. Değerlendirmede ayrıca inanç meselelerindeki tavrı ve siyasî otorite karşısındaki bağımsız tutumu biyografik rivayetler üzerinden incelenmektedir.

Çalışmanın edebî inceleme kısmında İbnü'l-Mübârek'in şiirleri tema, dil ve üslup bakımından çözümlenmektedir. Şiirlerde dünyanın geçiciliği, ölüm, kıyamet, Allah'a itaat, güzel ahlak, sabır, kanaat ve cihat konularının öne çıktığı; methiye, hiciv ve gazel gibi geleneksel türlere de yer verildiği gösterilmektedir. Sade, açık ve öğüt verici anlatımın Kur'an, sünnet ve hikmetli sözlerle beslendiği vurgulanmaktadır. Eserde müellife aidiyeti kabul edilen şiirlerle ona atfedilen şiirler birbirinden ayrılmakta, divan metinleri kafiye harflerine göre düzenlenmektedir. Ayrıca İbnü'l-Mübârek için kaleme alınan şiirlere de yer verilmektedir. Böylece çalışma, onun dinî ve ahlakî düşüncesiyle şiir sanatı arasındaki ilişkiyi görünür kılarken erken dönem Arap zühd şiirinin gelişimine yaptığı katkıyı da ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Abdullah İbnü'l-Mübârek; Arap Edebiyatı; Divan; Zühd ve Takva; İslâm Ahlakı

About the Book

Abdullah İbn al-Mubārak al-Turkī His Life and Dīwān

This study examines the life, scholarly identity, and poetic legacy of Abdullah ibn al-Mubārak al-Turkī (118/736–181/797), a prominent hadith scholar, jurist, ascetic, and poet of the early Abbasid period. Drawing on historical, biographical, hadith, and literary sources, it explores his intellectual environment, scholarly journeys, teachers, students, writings, and influence on his community. Particular attention is devoted to his rigorous approach to hadith transmission, juristic knowledge, support for learning and students, generosity, commercial activities, and understanding of asceticism and piety.

The literary section analyzes his poetry in terms of themes, language, and style. Its principal concerns include the transience of worldly life, death, the Day of Judgment, obedience to God, moral conduct, patience, contentment, and striving in God's cause. Traditional poetic genres, including praise poetry, satire, and love poetry, are also considered. The discussion highlights his accessible, direct, and admonitory expression, enriched by references to the Qur'an, the Prophetic Sunnah, and proverbial wisdom. The book distinguishes poems regarded as authentically his from works attributed to him and presents the collected texts arranged by rhyme letter. It also includes poems composed in his honor. Overall, the study illuminates the relationship between his ethical outlook and literary production while assessing his contribution to the development of early Arabic ascetic poetry.

Keywords: Abdullah ibn al-Mubārak; Arabic Literature; Dīwān; Asceticism and Piety; Islamic Ethics

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
ABDULLAH İBNÜ'L-MÜBÂREK ET-TÜRKÎ 7
1. Hayatı 7
2. Hocaları ve Talebeleri 22
3. Eserleri 23
4. Karakteri 24
5. Fıkıhçılığı 28
6. Cömertliği 29
7. Cihat Aşkı 32
8. Zühd ve Takvası 33
9. Akâidî Kimliği 38
10. Hakkında Söylenenler 39
11. Vefatı 43
12. Şairliği 44
13. Şiirlerinde İşlediği Konular 48
13.1. Zühd ve Takva İçerikli Şiirler 49
13.2. İslam Edep ve Ahlakı İçerikli Şiirler 59
13.3. Allah Yolunda Cihat İçerikli Şiirler 66
13.4. Geleneksel Temaların İşlendiği Şiirler 69

İKİNCİ BÖLÜM
ABDULLAH İBNÜ'L-MÜBÂREK ET-TÜRKÎ DİVANI 79
Elif (ا) Kâfiyesi 81
Bâ (ب) Kâfiyesi 82
Hâ (ح) Kâfiyesi 85
Dâl (د) Kâfiyesi 87
Râ (ر) Kâfiyesi 91
Sîn (س) Kâfiyesi 99
Sâd (ص) Kâfiyesi 101

Zâ (ظ) Kâfiyesi 102
Ayn (ع) Kâfiyesi 103
Kâf (ق) Kâfiyesi 108
Lâm (ل) Kâfiyesi 110
Mîm (م) Kâfiyesi 114
Nûn (ن) Kâfiyesi 118

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ABDULLAH İBNÜ'L-MÜBÂREK'E ATFEDİLEN ŞİİRLER 133
ABDULLAH İBNÜ'L-MÜBÂREK İÇİN YAZILAN ŞİİRLER 159

KAYNAKLAR 163
DİZİN 173

GİRİŞ

Bu çalışmamızda Türk-İslam tarihinin en önemli sembollerinden, Türk kültürünün güzide bir temsilcisi, İslam medeniyetinin teşekkül ve terakkisinde derin izler bırakmış, bu gün sahip olduğumuz inanç ve ibadet esaslarının inşasında hatırı sayılır katkılar sağlamış, tasavvûfî düşüncenin tesisinde ve gelişiminde uygulamaları ve görüşleriyle, anlayış ve bakış açısıyla, telif ettiği eserleri ve yetiştirdiği talebeleriyle rol model olmuş, hem yaşadığı döneme hem de günümüze gelinceye kadar tüm çağlara damgasını vurmuş bir büyük allâme Abdullah İbnü'l-Mübârek et-Türkî'nin hayatı ve onun şiirlerinden oluşan divanını toplumun dikkat ve takdirine arz etmeye çalışacağız.

Hiç şüphe yok ki, İslam toplumunun en seçkin ve hayırlı nesilleri, Allah'ın emir ve yasaklarını, Hz. Peygamber'in sahih sünnetini en güzel şekilde anlayan, yaşayan, onlara bağlı kalan, onları savunan ve söz ve davranışlarıyla örnek olan kişilerdir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat[1] akidesinin kalesi Horasan bölgesinde doğan, çağının imamı, kendi döneminde zühd ve takvanın sembol ismi, allâme, mücahit, hem ana hem baba tarafından Türk olan Abdullah ibnü'l-Mübârek işte bu kişilerden biridir.

Fetihlerden sonra İslam toplumunun farklı inanç ve kültürlerle karşılaşılması ve gelişen olumsuz olaylar naslarda – Kur'ân ve Sünnette- yer alan bazı hususların - Allah'ın fiilleri ve sıfatları gibi- yeniden yorumlanması sonucunu doğurmuş bu da Hâricîlik, Kaderiyye, Cebriyye, Cehmiyye, Râfizîlik, Müşebbihe ve Mücessime gibi fırkaların, özellikle hicri

[1] Dinin temel konularında Hz. Peygamber ile ashabının takip ettikleri yol kastedilmektedir.

ikinci asrın başlarından itibaren ortaya çıkmasına, bazı yanlış ve sapkın düşünce ve inançların toplumda yayılmasına sebep olmuştur. İşte o dönemde bu fırkaların ve onların yanlış düşüncelerinin karşısında aşılmaz bir kale misali duruş sergileyen, sahih Sünnetin yeniden canlandırılması, öğrenilmesi ve yayılmasında her türlü meşakkate katlananlardan biri de Abdullah İbnü'l-Mübârek et-Türkî'dir.

Bu çalışmamızda konumuz salt Abdullah ibnü'l-Mübârek'in hayatı olmayacaktır. Öyle olsaydı bu bir tekrardan başak bir şey olmazdı. Zira onun hayatı zaten yüzyıllardır didik didik incelenmiş ve biyografi eserlerinde tüm ayrıntılarıyla sergilenmiştir. Biz burada onun, Hz. Peygamber ve ashabının sahih İslam anlayışına, hayatı ve bıraktığı eserleriyle özellikle de şiirleriyle nasıl hizmet ettiğini, ilme ve eğitime verdiği önemi, Allah yolunda canıyla, malıyla, sözüyle ve kalemiyle nasıl cihat ettiğini, zühd ve takvasıyla nasıl rol model olduğunu, velhasıl nasıl salih bir insan ve Müslüman olunacağı konusunda örnekliğini anlatmaya çalışacağız. Asil atalarımızın İslam Dinine hizmet uğruna harcadıkları ömürlerini günümüz insanına örnek ve metod olarak sunmaya, onların çaba ve gayretlerinden ders ve ibret alınmasını sağlamaya çalışacağız.

Eğer Abdullah ibnü'l-Mübârek'in hayatını bir cümle ile özetlemek gerekseydi, Hz. Peygamberin mesajını en güzel şekilde anlamak ve bunu insanlara aktarmak, Allah yolunda canıyla, malıyla, söz, fiil ve kalemiyle cihat etmek ve bu uğurda başına gelen meşakkatlere de tahammül etmek şeklinde özetlenebilirdi. İslam tarihinin en muteber âlimlerinin de şahitlik ettikleri gibi bu büyük âlim, mücahit, müttakî ve zahid şahsiyet, eğer diğerleri gibi bir köşeye çekilip hayatın kenarında yaşamayı seçse, rahatlığı ve konforu, gayret, cihat ve fedakârlığa tercih etseydi bu gün sahip olduğu bu

konuma ulaşamazdı. Aksine, onun en büyük hedefi ve kendine dert edindiği şey İslam'ın ve onun değerlerinin izzeti, Allah'ın kelamının yüceltilmesiydi. Abdullah ibnü'l-Mübârek -Allah ondan razı olsun- canını, malını ve sahip olduğu her şeyi bu davaya adamış bir kahramandır.[2]

Bu büyük âlim, mücahit, zâhid imamın mübârek hayatından çıkarılacak birçok dersler ve ibretler vardır. O bize göstermiştir ki bir topluma liderlik edecek âlim öncelikle içlerinde doğup yetiştiği milletine faydalı olmak için yaşamalı, güzel ahlak ve sahih itikadı onlara arasında yaymalı ve temsil etmeli ve bu uğurda canı ve malıyla mücadele etmelidir. İşte Abdurrahman b. Mehdî (ö.198/813-814) kendisi hakkında "O topluma karşı en samimi âlimdir" derken tam da bunu ifade etmek istemiştir.

Zühd, takva ve tasavvufun en doğru tarifi; insanların elinde olanı terk edip Allah katında olanı tercih etmektir. İnsanın, şerefini korumak, izzet-i nefsini muhafaza etmek, Allah'a itaat ve ibadetine yardımcı olmak, ilme ve ilim talebelerine destek olmak, salih insanlara ve muhtaç olanlara infakta bulunmak için çalışıp mal mülk sahibi olmasında hiçbir sakınca yoktur. Abdullah ibnü'l-Mübârek bu anlayışın vücut bulmuş halidir. O bu anlayışı pratik hayatında somutlaştırmış ender şahsiyetlerdendir.

Abdullah ibnü'l-Mübârek, bu anlayışı pratik hayatında somutlaştırmıştır. Fudayl b. 'Iyaz,[3] kendisi ticaretle uğraşırken çevresine zühd ve takvayı tavsiye etmesini eleştirdiğinde ona şöyle cevap vermiştir. "Bunu sadece haysiyetimi korumak, şerefimi muhafaza etmek ve Rabbime itaat ve

---

[2] Muhammed b. Matar ez-Zehrânî, *Min 'Alâmi Ehli's-Sünneti ve'l-Cemâa' Abdullah b. el-Mübârek*, (Tâif: Mektebetu's-Sadîk, 1990), 13.

[3] Ebû Alî el-Fudayl b. İyâz b. Mes'ûd et-Temîmî el-Yerbûî (ö.187/803). Horasan'ın ilk büyük sûfîlerinden.

ibadetimi tam olarak eda edebilmek için yapıyorum. Allah'a karşı hiçbir kulluk vazifem yoktur ki yerine getirmemiş olayım". Bunun üzerine Fudayl şöyle karşılık vermiştir: "Eğer gerçekten öyleyse, bu ne güzel bir şeydir". Buradan anlıyoruz ki, tembelliğe, miskinliğe ve atalete yol açan takva anlayışı doğru bir anlayış değildir. Suya sabuna dokunmadan bir köşeye çekilerek hayattan ve toplumdan uzak bir yaşantıya yol açan zühd anlayışı selefin ve kadim ulemanın Müslümanlar için öngördüğü zühd anlayışıyla çelişmektedir.

Abdullah ibnü'l-Mübârek bize göstermiştir ki bir âlimin, bir zahidin görevi insanlara bir şeyler öğretmek, birtakım hükümler hakkında bilgiler vermek ve ayet ve hadis ezberletmekle sınırlı değildir. Bir âlimin rolü ve görevi bundan daha fazla ve geniştir. O öncelikle eğittiği insanlara rol model olmak zorundadır. Doğru bilgiye ulaşmanın ve onu hayatında uygulamanın değerini anlatmalı ve gerçek takvanın anlamını da bizzat tatbik ederek öğretmelidir. Zira kendisi tembel tembel oturan birinin cihadı emretmesi, cimri birinin cömertliği, fakirlere infak etmeyi tavsiye etmesi, işsiz güçsüz yatan birinin çalışmaktan ve muhtaçlara desten olmaktan dem vurması, kibirli ve katı yürekli birinin tevazu ve merhameti anlatması hem faydasız hem de abesle iştigalden başka bir şey değildir.

Abdullah ibnü'l-Mübârek ve onun gibi örnek âlimler, insanların kalplerinde en mutena yerlere sahip olmuşlardır. Bu, zorba hükümdarların, riyakâr idarecilerin ve ikiyüzlü dalkavuk zenginlerin asla erişemeyecekleri bir yerdir. Abdullah ibnü'l-Mübârek gibi âlimler, eğer sözleri fiilleriyle çelişseydi, katlandıkları zahmet ve zorluklara karşı, dalkavukluk edip konforu ve rahatı, lüks ve refahı tercih etselerdi, kendi menfaatlerini toplumun menfaatinden üstün tutsalardı, birkaç zorba hükümdarın rızasını Allah'ın rızasın-

dan evla görselerdi asla bu mertebelere ulaşamaz, unutulup giderlerdi.

İlmi öğrendikten sonra yaymayı Peygamberlikten sonra en yüce mevki olarak gören Abdullah ibnü'l-Mübârek tıpkı hocası ve dostu İmam 'Azam Ebû Hanîfe gibi hayatını ilim öğrenmeye, talebeler yetiştirmeye adamış, hiçbir zaman siyasi menfaat peşinde olmamış, idarecilerden lütuf ve ihsan talep etmemiş, hiç kimseye hiçbir şey karşılığında dalkavukluk etmemiştir.